

Kulturhistorisk karaktärisering av kv. Kondoren 1 och Tallbiten 1

*Sammanställning av Christina Andersson, 2015
Antikvarie.com*

Innehållsförteckning

Kulturhistoriskt värde.....	3
Plan- och bygglagen.....	4
PBL kap 8§13 (förvanskningsförbud).....	4
PBL kap 8§14 (anpassat underhåll).....	4
PBL kap 8§17 (varsamhetskrav vid ändring).....	4
Kulturhistorisk motivering.....	4
Byggnadshistorik och dokumentation.....	5
Om husens arkitekt.....	5
Folkhemmets gårdsmiljöer.....	5
Folkhemmets bostäder.....	6
Om köken i folkhemmets bostäder.....	6
Husens kvalitéer.....	6
Kulturhistoriskt värdefulla detaljer.....	7
Exteriört.....	7
Interiört.....	8
Bildbilaga.....	8

Uppdrag

Fastighet: Kondoren 1, Tallbiten 1

Adress: Torsten Alms gata 3-17

Stadsdel: Aspudden

Kommun: Stockholm

Kulturhistorisk klassificering: Byggnaderna inom anläggningen är utpekade som kulturhistoriskt värdefulla av Stadsmuseet.

Lagskydd: PBL kap 8§14 & 17

Bakgrund: Styrelsen i brf Torsten Alm 5-17 har i enlighet med 43 § i föreningens stadgar i uppdrag att upprätta vägledande dokument för byggnadsvården i föreningen. Ett behov har konstaterats av en byggnadsantikvariskt värdebeskrivande rapport.

Syfte: Rapporten ska beskriva byggnadernas kulturhistoriska värde och definiera viktiga detaljer att värna om samt informera bostadsrättsinnehavarna om gällande lagstiftning avseende kulturhistoriska värden.

Beställare: Föreningens styrelse, via ordföranden Måns Ivarsson, telefon 070-1729187.

Källor: Stadsbyggnadskontorets arkiv, Stadsmuseets arkiv och Bebyggelseregistret.

Sammanställning: Byggnadsantikvarie Christina Andersson, sakkunnig avseende kulturvärden.Utförde en byggnadsantikvarisk inventering av Aspuddens bostadsområde år 2007 på uppdrag av Stadsmuseet. Dokumentation och fotografering för föreningens rapport utfördes på plats 2015-05-29. Om inte annat anges är bilderna fotograferade av rapportförfattaren.

Christina Andersson

Antikvarie.com

Wallingatan 30

111 24 Stockholm

0708-120 917

Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriskt värde är ett komplext begrepp som inbegriper många skilda delar. Den kulturhistoriska värdebeskrivningen tar fasta på husets eller anläggningens historia och de specifika värden som utgör det kulturhistoriska värdet. Ålder, byggnadshistoriska och planeringshistoriska aspekter samt autenticitet, d.v.s. hur välbevarat huset är till konstruktion, utformning och inredning, är viktiga bedömningsgrunder. Är byggnaden unik eller särskilt typisk för sin tid tillmäts detta stor betydelse. Därtill kommer estetiska och kvalitativa värden samt kopplingar till kända personer, företeelser och händelser etc. som förstärkande motiv. Fastighetens betydelse i stadsbilden och den omgivande miljön bidrar också till det kulturhistoriska värdet.

Tillägg av senare datum som går att avlägsna och inte medfört ingrepp i äldre stomme eller fast inredning har ofta ingen eller ringa betydelse för bedömningen av det kulturhistoriska värdet, även om de i sig kan anses förfulande. Eftersatt underhåll påverkar inte heller det kulturhistoriska värdet.

Utsnitt ur den digitala klassificeringskartan. Husen vid Torsten Alms gata har ett högt kulturhistoriskt värde. Stadsdelen Aspudden är dokumenterad och klassificerad av Stadsmuseet.

Grön markering på klassificeringskartan = Fastighet/fastigheter med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Plan- och bygglagen

Flerbostadshusen i föreningen är grönmärkade på Stadsmuseets klassificeringskarta ovan, d.v.s klassificerade som kulturhistoriskt värdefulla och ligger inom ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt område. Byggnaderna ingår även i riksintresseområde för kulturmiljövården. För byggnaderna är därmed följande paragrafer i PBL tillämpliga:

- PBL 8 kap. 13 § (förvanskningförbud)

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

- PBL 8 kap. 14 § (anpassat underhåll)

Byggnadens yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

- PBL 8 kap. 17 § (varsamhetskrav vid ändring)

Ändring av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

Kulturhistorisk motivering

Föreningens byggnader är s.k. lamellhus från slutet av 1940-talet och karaktäriseras av

en för tiden typisk utformning med spritputsade fasader i mustiga färger. Tillsammans utgör byggnaderna en väl gestaltad helhet som är viktig för stadsbilden. Byggnaderna bevarar i huvudsak sin ursprungliga arkitektur. Utbytta balkonger överensstämmer dock inte med den ursprungliga utformningen.

Byggnadshistorik och dokumentation

Husen i föreningen är flerfamiljshus med butikslokaler och de uppfördes 1948-49.

Byggherre:	Familjebostäder
Arkitektkontor:	HSB Riksförbund Arkitektkontor
Arkitekt:	Curt Strehlenert
Byggmästare:	P. E. Benson
Byggfirma:	Byggteknik

År 2000, stambyte.

År 2001, fasadändring, omgjutning och utökning av balkongplattor.

Anläggningen består av likartade lamellhus om tre våningar med souterräng, uppförda under 1940-talets senare del. Huskropparna är belägna norr om Aspuddsparken, placerade på rad längs med Torsten Alms gata. Ursprungligen med charkuteributik, bröd- och mjölkbutik i Kondoren 1. Dessa lokaler stod vid stadsmuseets inventering 2007 tomma. Våren 2015 var butikslokalen åter i bruk för en skobutik med lager.

Byggnadskropparna har behållit mycket av sin ursprungliga gestaltning med spritputsade fasader och glasade portar i ek. Entréerna är markerade med omfattningar i tegel och gavelfasaderna artikuleras av smäckra burspråk.

Om husens arkitekt

Curt August Karl Strehlenert, (1910-1998), var en svensk arkitekt. Han ledde under många år HSB:s tekniska kontor och ritade flera förortscentra under 1940-, 50- och 60-talen i bland annat Stockholm. Efter arkitektexamen vid Kungliga Tekniska högskolan arbetade han tillsammans med Sven Backström och Leif Reinius. Han var även en tid medarbetare till Hakon Ahlberg. Åren 1942 till 1975 var han chef för HSB:s tekniska kontor. Till kontorets och Strehlenerts stora uppdragsgivare hörde bland annat Familjebostäder.

Curt Strehlenert var övertygad om att inspirationen till moden arkitektur låg utanför Sverige varför han företog studieresor till både Ryssland och USA och flera länder i Europa. Mest omtalad blev Curt Strehlenert när han fick ansvaret att rita större centrumanläggningar i Sveriges, främst Stockholms nya förstäder. Till dem hör bland annat Bandhagens centrum, Gubbängens centrum (med biograf City), samt ett stort antal bostadshus i bland annat Aspudden (med biograf Tärnan), Blackeberg, Svedmyra, Grindtorp och Viggbyholm samt ett antal hus i Klostersgården i Lund. Han fick också i uppdrag att rita en rad Systembolagsbutiker. Till hans mest kända hus, utöver centrumanläggningarna, räknas Karlskrona idrottshall och Tollare folkhögskola. En av hans kollegor var Ernst Grönwall; med honom samarbetade Strehlenert i flera projekt, bland annat i Aspudden och Vinterviken.

Folkhemmets gårdsmiljöer

Då femtiotalets bostadsområden uppfördes placerades de vanligen på obebyggd mark och ofta på kuperad terräng med bergknallar och berg i dagen. När husen byggdes i kuperad terräng kunde naturstensformationer som klipphällar och stenblock i stor

utsträckning bevaras, genom att man vid grundläggningen inte behövde gräva ut mer än någon meter runt husen. Befintliga träd som ekar och tallar kunde sparas nära inpå fasaderna, och den ursprungliga vegetationen kompletteras med träd, buskar samt blomsterplanteringar. Stor omsorg ägnades åt sambandet mellan den privata gården och intilliggande parkområden.

Folkhemmets bostäder

Den bebyggelse med flerbostadshus som tillkom i Sverige under senare delen av 1940-talet och under 1950-talet har en kvalitetsmässig särställning i dagens bostadsbestånd. Det arkitektoniska uttrycket är sparsmakat och bygger på enkla men betydelsefulla materialval och utföranden. Det handlar om en i stort sett fullt modern bebyggelse, mestadels väl behållen och med god planlösning samt genomtänkt bostadsteknisk utrustning. Gedigna, beprövade och hållbara material och ett i hög grad hantverksmässigt byggande präglar både helhet och detaljer i husen.

Om köken i folkhemmets bostäder

Fram till och med 1960-tal var skåpstommarna tillverkade i massivt trä och som regel platsbyggda för att fungera i det unika köket. År 1950 fastställdes en standard för kök som innebar att arbetshöjden skulle vara 85 eller 90 cm och det ultimata djupet på ett bänkskåp 60 cm. Väggskåpen skulle däremot vara 30 cm djupa och sträcka sig ända upp till taket. Under överskåpet hängde en rad med glaslådor, för kryddor och specerier. Skåpen tilläts gå ända upp i tak och gav stora förvaringsmöjligheter.

Värna om äldre köksinredning och komplettera med de funktioner som saknas. Fundera kring hur nya funktionskrav kan förenas med hela eller delar av det gamla köket. För att ge gamla luckor från 1950- och 1960-tal en ny känsla, kan de lämnas in på en lackeringsfirma för spackling och sprutlackering. Vid bygge av nytt kök i de fall när ursprunglig inredning redan rivits ut, är en idé att låta sig inspireras av tidsperioden. Var rädd om skafferiet. Ett kallskafferiet med ventil är en typ av förvaring som inte kan efterliknas i ett kylskåp. En medelväg vid renovering av kök kan vara värd att fundera på.

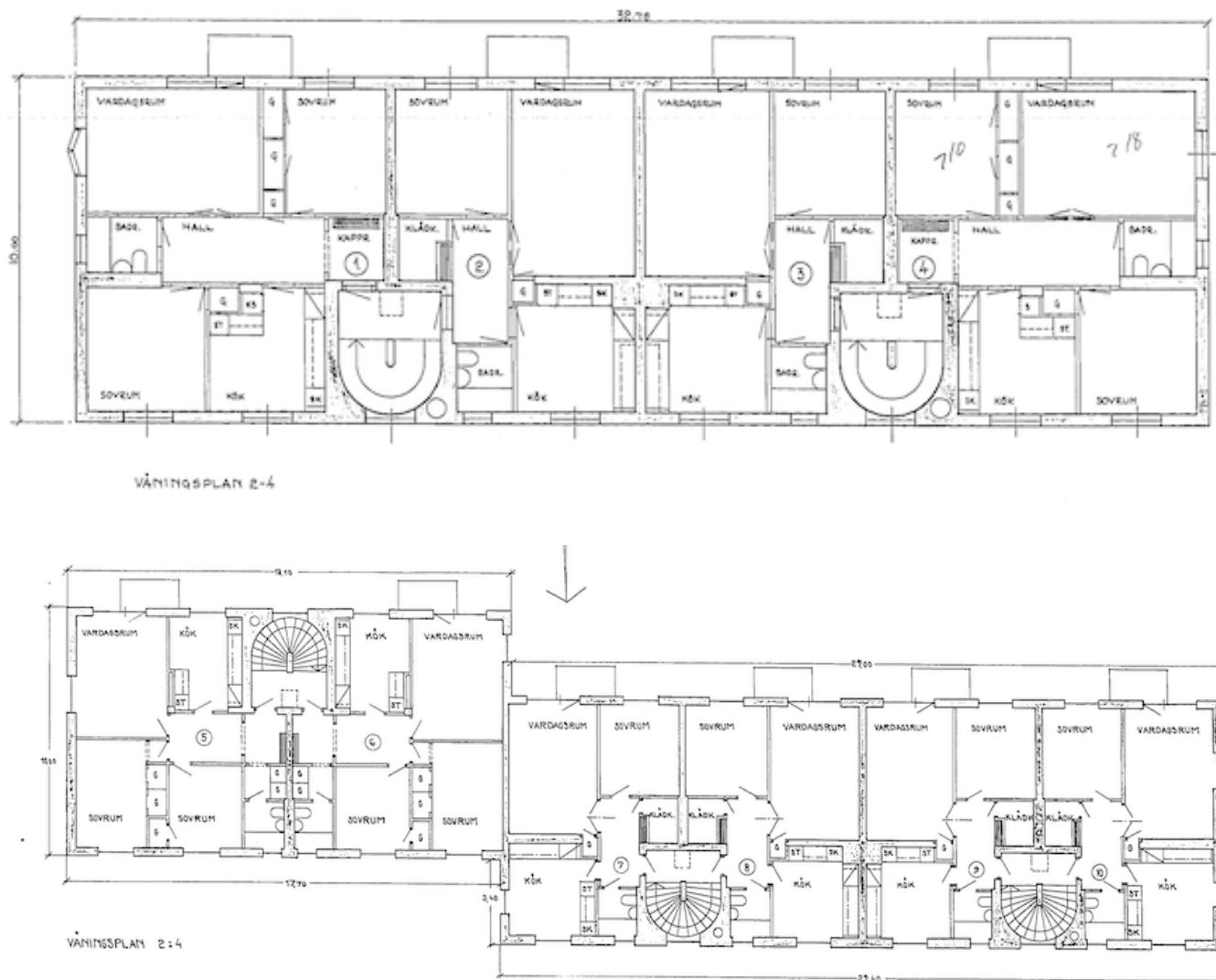
Tidstypiska kök finns åter i produktion för den som önskar återskapa eller komplettera den befintlig inredning.

Husens kvalitéer

Trapphusen är dagsbelysta. Golv och trappsteg belagda med cementmosaik. Trappräcke i smide. Väggar och tak har ursprungligen varit oljemålade i ljusa färgtoner. En karaktärskapande detalj är trapphusets gula tegelväggar. Lägenhetsdörrarna är släta,

med ytskikt av träfanér i lackerad björk. De ursprungliga dörrarna har ett högt kulturhistoriskt värde. Vid byte av dörr bör man byta till en kopia av originalet. Den lackerade björkfaneren är tidstypisk och har ett högt arkitektoniskt värde.

Husens lägenheter är yteffektiva och mycket välplanerade, ljusa och lätta att möblera. Takhöjden omkring 260 cm är högre än dagens standard som är 240 cm. Lägenheterna utformades med fullt utrustade kök, vilket innebär platsbyggda skåp upp till tak. Köken utrustades både för matlagning och för måltider. Förvaringsutrymmen i lägenheterna är också platsbyggda och motsvarar senare tiders krav väl. De är integrerade i lägenhetens planlösning och funktionellt inredda. Att hela rumshöjden användes gav extra förvaringsvolym. Vidare är lägenheterna byggda för att boende skall få fönster i två väderstreck samt utrustade med balkong. Trapphusen och lägenheterna har också fönsterbrädor i kolmårdsmarmor.

Planlösningarna visar hur välplanerade husen är. Förvaringsutrymmen är platsbyggda och integrerade i lägenheterna.

Kulturhistoriskt värdefulla detaljer

Sammanställningen av komponenterna nedan utgör grund för husens kulturhistoriska värde. Genom att beakta tidstypiska detaljer värnar man det kulturhistoriska värdet.

Exteriört

Ursprungliga fönster i trä.

Ursprungliga franska balkonger, med räcken i pinnsmide.

Ursprungliga glasade ekportar med omfattning i tegel.

Skärmtak, avseende konstruktion, material och utformning.
Fasadens utförande med spritputs och nuvarande färgsättning som är tidstypisk.
Taktäckning med lertegel.

Interiört

Ursprungliga entrédörrar med tidstypiska dörrtrycken och brevinkast.
Fönsterbrädor i kolmårdsmarmor.
Trappräcke och handledare.
Väggar i gult tegel.

Lägenheterna

Planlösning.
Platsbyggda skåp.
Ursprungliga dörrar och trycken.
Snickerier så som golvsocklar, fönster- och dörrfoder.
Fönsterbänkar i kolmårdsmarmor.
Parkettgolv.

Bildbilaga

Särskild omsorg har lagts vid detaljutformningen. Gavel med vinklade "burspråksfönster" och smäckert skärmtak samt smakfull belysning. Allt väl byggt och vårdat.

Skärmtakets undersida är klädd med panel. Lägg märke till infästningarnas blomform.

Franska balkonger med räcken i pinnsmide.

Vinklade "burspråksfönster".

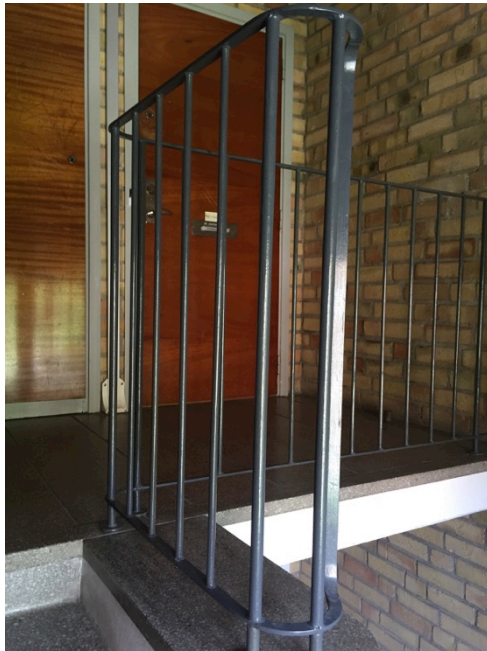
Ursprungliga entrédörrar.

Lägenhetsdörr i ursprungligt skick!

Detalj av trapphusvägg och handledare.

Trapphuset bevarar ursprungliga fönsterbänkar i kolmårdsmarmor och karaktärsskapande väggar i gult tegel. Lagg märke till fönstrets smäckra fönsterbågar och ursprungliga fönsterbeslag.

Ursprungliga och tidstypiska dörrar med björkfaner och dörrtrycken i bakelit. Snickerierna var vid denna tid släta.

Ursprungliga kökslådor med fack för bestick.

Ursprungligt kök i tidstypiskt utförande. Bilden kommer från stadsmuseets arkiv.

Så här har det sett ut i alla lägenheter från början. Pinngångjärn och det klassiska grip-handtaget på luckor i 1950-talskök. Intill syns även den trärena list som vanligen användes som handtag på lådor under 1940- och 1950-tal. Bilden kommer från Stadsmuseets arkiv.

Stadsmuseets arkiv.

Husen 2015.

En byggnadsantikvarisk rapport för bostadsrättsföreningen Torsten Alm 5-17

Bostadsrättsföreningen Torsten Alm 5-17 är ägare av tre bostadshus som klassificerats som kulturhistoriskt värdefulla. Föreningen beställde år 2015 en värdebeskrivande rapport av byggnadsantikvarie Christina Andersson, certifierad som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt PBL och Boverkets föreskrifter och allmänna råd. Christina Andersson utförde år 2007 på uppdrag av Stads-museet en byggnadsantikvarisk klassificering av husen i Aspuddens bostadsområde.

Den beställda rapporten beskriver bakomliggande lagstiftning samt det byggnadsantikvariska och kulturhistoriska värdet hos bostadsrättsföreningens hus. Syftet är att skapa ökad förståelse bland föreningens medlemmar för byggnadernas lagreglerade kulturvärden och de beslut som kan följa för framtida bevarande. En effekt kan också bli ökad medvetenhet om värdet i ett vidare perspektiv.

/Styrelsen